

**Кыргыз Республикасында
инфляция боюнча баяндама**

2007-жылдын II чейреги

2 (24)

2007-жылдын август айы

Бишкек

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Редакциялык Кеңеш:

Төрага: Абдыбалы тегин Суеркул.
Кеңештин мүчөлөрү: Цыплакова Л.
Чокоев З.
Сейткасымова Р.

Жооптуу катчы: Кадырбердиева Л.

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 3312) 66-90-59 телефону,
(996312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.

Басылманын таркатылышына байланыштуу суроолор боюнча:
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын
Тышкы жана коомдук байланыштар бөлүмүнө
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 3312) 66-90-09 телефону,
(996312) 61-07-30 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот
Электрондук почта: pr@nbkr.kg
<http://www.nbkr.kg>

Басылма республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасынын чагылдырылышын жана инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредит саясат жагындагы чечимдери жөнүндө маалыматтарды камтыйт жана анда келерки мезгилге инфляциялык болжолдоолор келтирилет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Басылманын маалыматтарын жаңыртуунун акыркы күнү: 2007-жылдын 6-августу.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Юстиция Министрлигинде каттоодон өткөрүлгөн, жалпыга маалымдоо каражаттарын каттоо жөнүндө 2001-жылдын 2-ноябрындагы 628-номериндеги күбөлүккө ээ.

“UnitPrint” басма борборунда басууга даярдалды жана 300 нускада басып чыгарылды.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2007-жыл.

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кандай каражаттар аркылуу болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда «Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама» басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Аталган басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын өткөн жыл ичинде бүткөргөн иши жөнүндө отчету болуп саналат. Ал республиканын экономикалык өнүгүүсү, Улуттук банктын акчакредит саясаты жөнүндө кыскача маалыматтарды, финансылык отчетун, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү жана экономика секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылма Кыргыз Республикасынын тышкы секторунун өнүгүшүндөгү тенденцияларды жана төлөм теңдеми, тышкы соода, эларалык камдар, тышкы карыз, эларалык инвестициялык позиция боюнча маалыматтарын камтыйт. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль жана октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары

Бул басылмада финансылык ортомчу катары Кыргыз Республикасынын банк тутумунун өнүгүшүнө иликтеп талдоону жүргүзүү жана анын курамдык элементтерине баа берүүлөр чагылдырылган. Басылма жарым жылда бир жолу кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма коммерциялык банктарды жана коомчулукту Улуттук банктын иши жөнүндө маалыматтар менен камсыз кылуу жана Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоого багытталган. Айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү окуялар түрмөгүн жана финансы рыногунда апта ичинде болуп өткөн орчундуу жана башка маалыматтарды камтыйт. Апта сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

МАЗМУНУ

1. УЧУРДА ОРУН АЛГАН ТЕНДЕНЦИЯЛАР	5
2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР	7
2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ	11
3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ	13
3.1. АКЧА ТОПОМДОРУ	13
3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР	15
3.3. АЛМАШУУ КУРСУ	17
3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ	19
4. АКЧА КРЕДИТ САЯСАТЫ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР	25
4.1. УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ	25
4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ.....	25
4.3. 2007-ЖЫЛДЫН ҮЧҮНЧҮ ЧЕЙРЕГИНДЕ КҮТҮЛҮҮЧҮ ИНФЛЯЦИЯГА БАА БЕРҮҮ	27

1. УЧУРДА ОРУН АЛГАН ТЕНДЕНЦИЯЛАР

2007-жылдын экинчи чейрегинде республикада экономикалык жигердүүлүктүн өсүшү уланган. Кошумча нарктын көбөйүүсү негизинен кызмат көрсөтүүлөр сектору тарабынан камсыз болгон. ИДПнын түзүмүндө негизги үлүш соодага, автомобилдерди, турмуш-тиричилик буюмдарын жана жеке пайдаланылуучу предметтерди ондоого, өнөржайына жана айылчарбасына туура келген.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча Кыргыз Республикасынын соода балансынын тартыштыгы 2007-жылдын экинчи чейрегинде көбөйгөн. 2006-жылдын экинчи чейрегиндегиге салыштырганда, тышкы соода жүгүртүү экспорт сыяктуу эле, импорттун көбөйүүсүнүн эсебинен өскөн. Мында товар жүгүртүүнүн негизги үлүшү КМШ өлкөлөрүнө туура келген.

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бюджетти 2007-жылдын январь-июнь айларында профицит менен аткарылган. Мында 2006-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда, кирешелер чыгашаларга караганда көбүрөөк деңгээлде өскөн. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн эмгек акыларга чыгашалары жана Кыргыз Республикасынын Социалдык фондусуна чегерүүлөрү 30 пайыздан көбүрөөккө өскөн.

Калктын кирешелеринин көбөйүүсү жана экономикалык субъекттердин ишинин жигердүүлүгүнүн артышы чегинде чогуу алгандагы суроо-талаптын өсүшү кредиттик ресурстарга карата керектөөнүн өсүшүнө жана ага карата суроо-талаптын көбөйүүсүнө өбөлгө түзгөн. 2007-жылдын экинчи чейрегинде банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде болушу шартында улуттук валютадагы кредиттердин наркы акырындап төмөндөп, кредиттер боюнча чендердин өзгөрүлмөлүүгү байкалаарлык азайган.

Ушул жылдын экинчи чейрегинде инфляция, экономиканы монетизациялоонун уланышы жана акча ресурстарына карата суроо-талаптын өсүшү, ошондой эле экономикага инвестициялардын көлөмүнүн артып жатышы шартында, Кыргыз Республикасынын статистика комитетинин маалыматтарына ылайык 2007-жылдын биринчи чейрегиндегиге салыштырганда 1,5 пайызды түзгөн. Ушул жылдын башынан берки баанын өсүшү 4,6 пайызды түзгөн. Инфляциянын жалпы деңгээли¹ монетардык² сыяктуу эле, монетардык эмес факторлордун³ таасири астында калыптанган.

Улуттук банктын берген баасы боюнча, банктардан тышкаркы акчалардын көлөмүнүн жана сомдун алмашуу курсунун өзгөрүүсүн камтыган монетардык факторлордун таасири 16,5 пайызды түзгөн. Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банктардан тышкаркы акчалардын жыл башынан

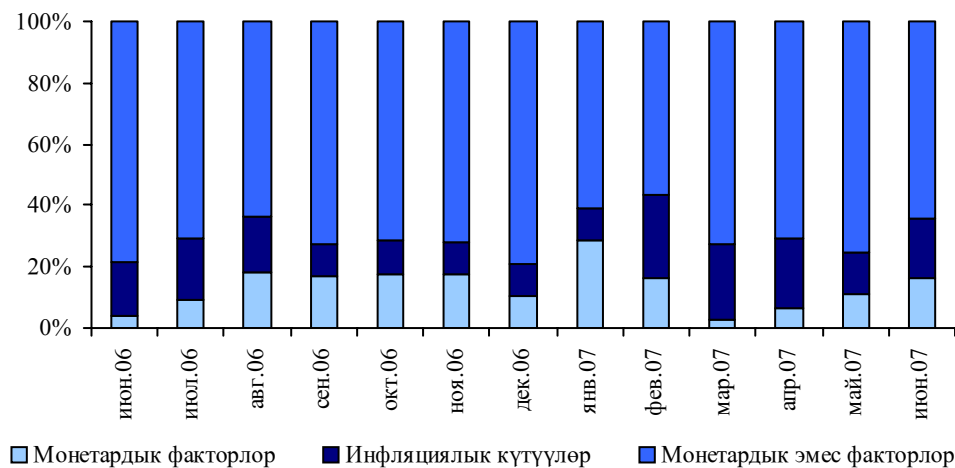
¹ Керектөө бааларынын индексинин (КБИ) өзгөрүүсү.

² Монетардык факторлордун салымына баа берүү сомдун алмашуу курсунун жана банктардан тышкаркы акчалардын (M0) өзгөрүүлөрүнүн, тыныгуу мезгил аралыгын жана сезондуулук факторлорун эске алганда, инфляциянын деңгээлине тийгизген таасирине баа берүүнү түшүндүрөт.

³ Монетардык эмес факторлордун салымына баа берүү өндүрүүчүлөрдүн баасынын, нан азыктарына, алкоголь ичимдиктерине, бензинге баалардын, туракжай коммуналдык кызмат көрсөтүүлөрүнө, байланыш жана жүргүнчүлөрдү ташуу транспортторунун кызмат көрсөтүүлөрүнө баалардын өзгөрүүлөрүнүн, тыныгуу мезгил аралыгын жана сезондуулук факторлорун эске алганда, инфляция деңгээлине тийгизген таасиринин салымына баа берүүнү түшүндүрөт. Инфляциялык күтүүлөрдүн салымына баа берүү инфляциялык инерциянын көрсөткүчтөрүнүн салымына баа берүүнү, башкача айтканда, таасир этүү коэффициентине корректировкалоо менен өткөн мезгилдин инфляциясын түшүндүрөт.

берки жогорку өсүш арымы сакталып, сомдун орточо алмашуу курсунун бекемделүүсү уланган. Калктын инфляциялык күтүүлөрү 19,4 пайыз өлчөмүндө таасир эткен. Ушул мезгил ичиндеги инфляциянын түптөлүүсүнө эң чоң салымды, 64,1 пайызды түзгөн, монетардык эмес факторлор кошкон.

1.1-сүрөт. Инфляциялык факторлордун салымы

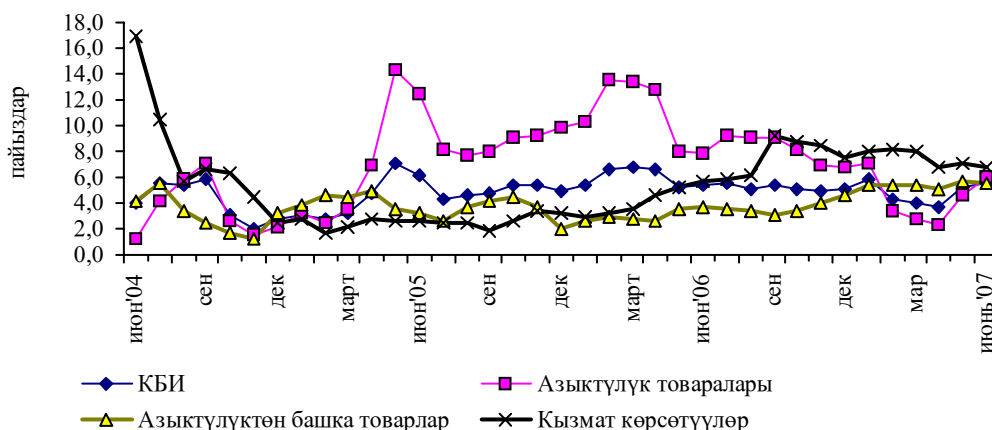

2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИ ЖАНА АНЫ ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

2.1. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН ИНДЕКСИН ТҮЗҮҮЧҮЛӨР

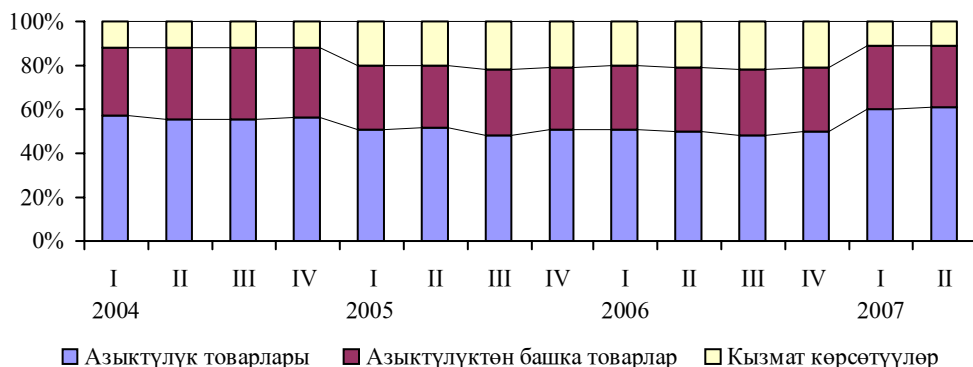
2007-жылдын экинчи чейрегинде ушул мезгил үчүн мүнөздүү болгон баалардын жогорулоосу жүргөн. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин маалыматтарына ылайык, кароого алынып жаткан мезгилде инфляция деңгээли 1,5 пайызды түзгөн (2006-жылдын экинчи чейрегинде бул көрсөткүч 1,4 пайыз деңгээлинде катталган). Тамакаш азыктарынын айрым түрлөрүнө, туракжайларын күтүү жана оңдоо үчүн материалдарга, кызмат көрсөтүүлөрдүн айрым түрлөрүнө, атап айтканда коомдук тамактануу кызмат көрсөтүүлөрүнө баанын жогорулашы анын өсүшүн аныктаган орчундуу фактор болгон. 2007-жылдын экинчи чейрегинде тамакаш азыктарына баанын өсүшү 2,2 пайызды, азыктүлүктөн башка товарларга баанын өсүшү 0,6 пайызды, акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө – 0,8 пайызды түзгөн.

2.1-сүрөт. КБИнин жылдык динамикасы

Жылдык эсептөөдө инфляция деңгээли 5,6 пайыз чегинде калыптанган. Мында товарларга баанын өсүшү 5,4 пайызды түзүп, кызмат көрсөтүүлөр 6,8 пайызга кымбаттаган. Керектөө бааларынын индекси өткөн мезгилдердегидей эле негизинен, азыктүлүктөргө баанын өсүшүнүн эсебинен түптөлгөн, ал эми алар керектөө куржунунда 60 пайызга жакынды ээлейт.

2.2-сүрөт. КБИнин түзүмү

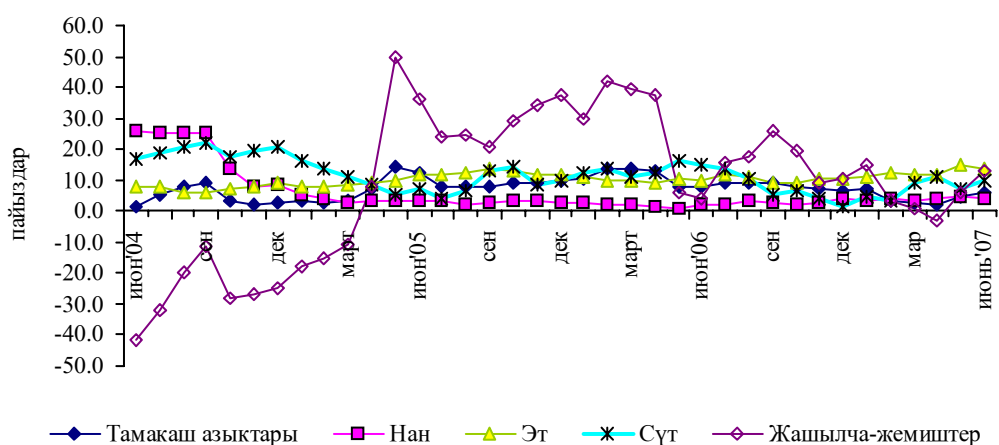

2.1.1. Азыктүлүктөр

Өткөн жылдардагыдай эле, керектөө куржунун түзүмүндө кыйла үлүштү азыктүлүктөр ээлейт, алар баанын тез өзгөрүүсү жана сезондук факторлордон көзкарандылыгы менен мүнөздөлөт. Азыктүлүктөргө карата баанын өсүш арымы экинчи чейректе 2,2 пайызды түзгөн (2006-жылдын экинчи чейрегинде 2,3 пайыз). Негизинен аларга мөмө-жемиш, эт, балык жана жогорку сорттогу ун сыяктуу тамакаш азыктарына баанын өсүшү таасир эткен.

2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында азыктүлүктөргө баанын динамикасы, 2006-жылда жана ушул жылдын биринчи жарым жылдыгында тамакаш азыктарын өндүрүү көлөмү, баа таасиринин жокко эсе экендиги, ошондой эле тамакаш азыктарына карата ички жана тышкы суроо-талаптын көлөмү менен аныкталган.

2.3а сүрөтү. Азыктүлүк товарларына баалардын жылдык динамикасы

Тамакаш азыктарын өндүрүү 2006-жылы 8,2 пайызга жана ушул жылдын январь-июнь айларында – 13,2 пайызга өскөн. Айылчарбасында алынган түшүмдүн көлөмүнүн өсүшү 2006-жылы 101,5 пайызды түзгөн болсо, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында – 102,8 пайыз чегинде катталган. 2007-жылы айылчарба өсүмдүктөрүн себүүнүн жалпы аянты 2006-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 0,4 пайызга кыскарган. Табигый климаттык шарттар өсүмдүк түшүмдөрүн кыйла эрте жыйноого жана аларды иштетип чыгарууну 6,5 пайызга көбөйтүүгө өбөлгө түзгөн. Картофелдин (5,5 пайызга), жашылча-жемиштердин (0,9 пайызга) жана бакча өсүмдүктөрүнүн (0,9 пайызга) себүү аянттары кеңейген. Тоют үчүн каралган өсүмдүктөрдү себүү аянты 25,4 пайызга өскөн. Коңшу өлкөлөрдөн өсүмдүк азыктарына экспорттук суроо-талап жогору бойдон калууда. Алсак, 2007-жылдын январь-май айларында жашылча-жемиштерди натуралай түрүндө экспорттоо тиешелүүлүгүнө жараша, 24,9 жана 45,0 пайызга өскөн. Мына ушул факторлор баанын жашылча-жемиштерге жылдык мааниде 13,2 пайызга, жыл башынан бери 26,5 пайызга өсүшүнө түрткү берген. Экинчи чейректе баанын өсүшү 6,4 пайызды түзгөн, анын ичинде мөмө-жемиштер 19,1 пайызга кымбаттаган, ал эми жашылчаларга баа 1,1 пайызга төмөндөгөн.

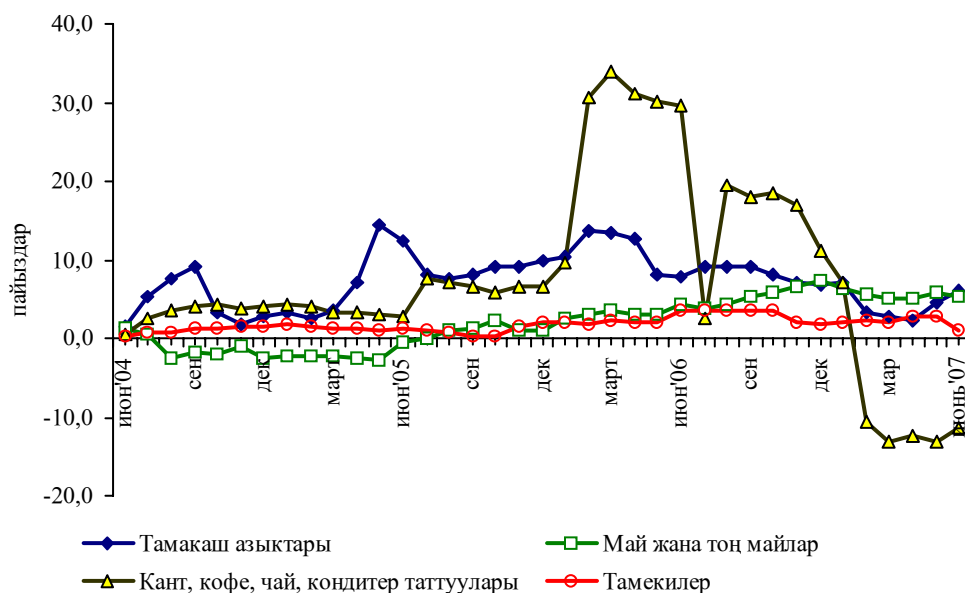
Мал башынын жана малчарба продукцияларын өндүрүүнүн 2006-жылдын январь-июнь айларындагыга салыштырмалуу 1,2 пайызга өскөндүгүнө карабастан, эт азыктарынын кымбатташы уланууда. Алсак, отчеттук мез-

гил ичинде этке баа 5,5 пайызга, май жана тоң майларга - 0,5 пайызга жогорулаган. Жылдык мааниде (2006-жылдын июнь айынан тартып 2007-жылдын июнь айына чейин) эт азыктарына баа 13,8 пайызга өскөн. Балыкка баа экинчи чейректе 2,4 пайызга, ал эми жылдык мааниде 6,7 пайызга жогорулаган.

Дан эгиндерин себүү аянттарынын өткөн сезондогуга салыштырганда 17,3 пайызга кезектеги кыскаруусу катталган. Данга карата дүйнөлүк баанын, анын ичинде Казакстанда жана Россияда ага карата баанын өсүшү импорттолуп алынуучу данга жана унга сатып алуу баасынын кымбатташын шарттаган. Нанга, нан азыктарына жана талканга баанын өсүшү ушул жылдын биринчи жарым жылдыгында 2,1 пайызды түзгөн (2006-жылдын биринчи жарым жылдыгында 1,8 пайызга), анын ичинде жогорку сорттогу ун 4,8 пайызга кымбаттаган. Инфляция деңгээлине азыктүлүктөрдүн бул тобунун бааланган салымы 0,3 пайыздык пунктту түзгөн. Өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде нан азыктарынын бүтүндөй тобу жана талкан 1,1 пайызга, анын ичинде жогорку сорттогу ун 1,2 пайызга кымбаттаган.

2.36 сүрөтү. Азыктүлүк товарларына баалардын жылдык динамикасы

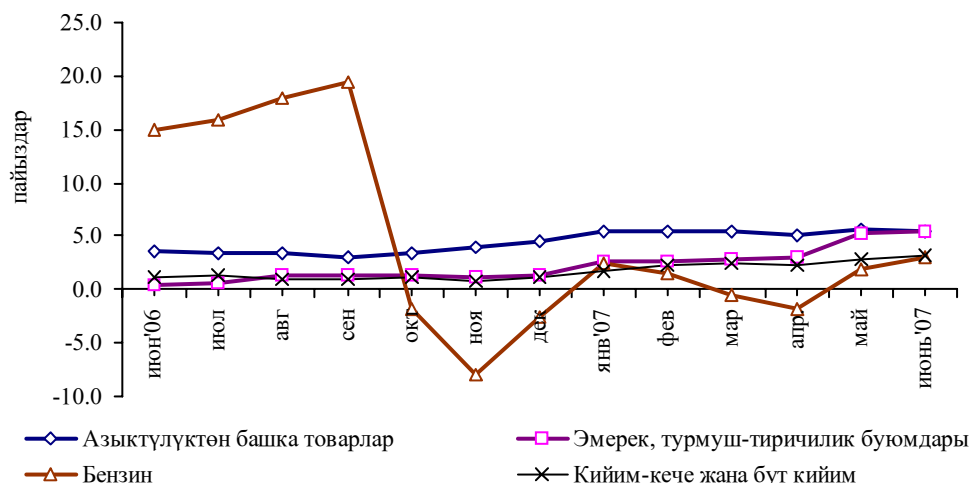

Экинчи чейректе баанын кантка 3,1 пайызга, сүт азыктарына 4,8 пайызга сезондук төмөндөөсү катталган.

2.1.2. Азыктүлүктөн башка товарлар

2007-жылдын экинчи чейрегинде азыктүлүктөн башка товарларга баанын индекси 2006-жылдагыдай эле 0,6 пайызга өскөн. Баалардын кыйла жогорулоосу туракжайларды күтүү жана ондоо үчүн материалдар (13,2 пайызга), айнек буюмдары, ашкана идиш-аяктары менен тиричилик буюмдары (3,2 пайыз) жана күйүүчү-майлоочу материалдар боюнча (1,2 пайыз) катталган. Эркектердин кийимдерине баанын 0,8 пайызга төмөндөөсү азыктүлүктөн башка товарларга баанын өсүшүн ооздуктоочу фактордон болгон.

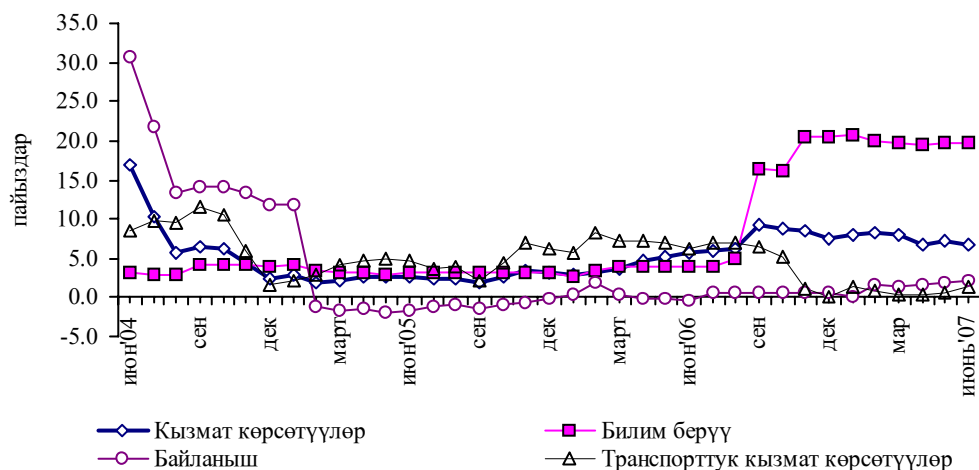
2.4-сүрөт. Азыктүлүктөн башка товарларга баанын жылдык динамикасы

2.1.3. Кызмат көрсөтүүлөр

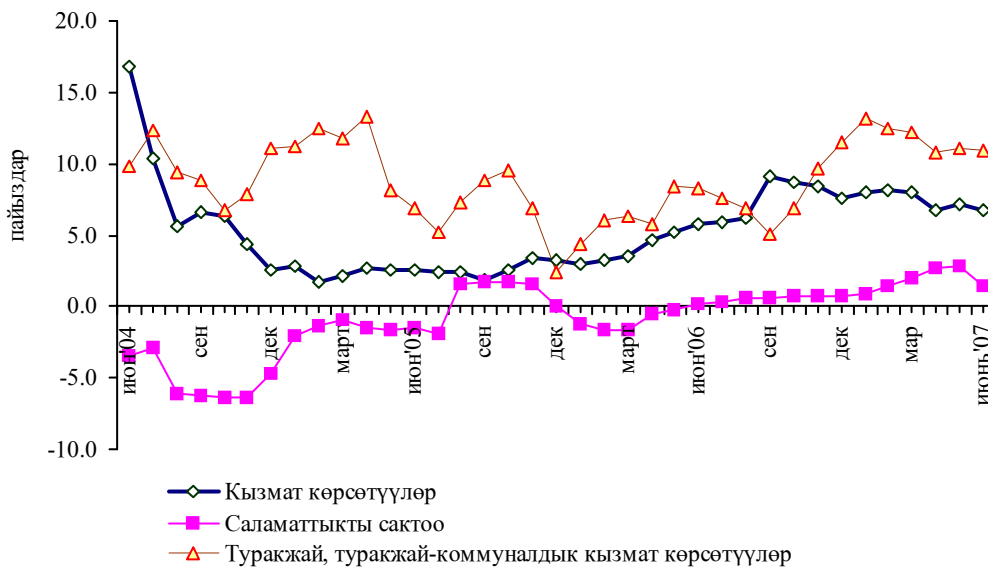
Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын индекси 2007-жылдын экинчи чейрегинде 0,8 пайызга өскөн (2006-жылдын экинчи чейрегинде өсүш 1,9 пайызды түзгөн). Атап айтканда, кийим-кечелерди тазалоо, оңдоо жана прокатка берүү 11,5 пайызга, коомдук тамактануу кызмат көрсөтүүлөрү – 1,3 пайызга, маданий иш-чараларды уюштуруу – 1,9 пайызга кымбаттаган. Байланыш жана транспорт кызмат көрсөтүүлөрү тиешелүүлүгүнө жараша, 0,4 жана 0,3 пайызга өскөн.

2.5а сүрөтү. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын жылдык динамикасы

Жылдык эсептөөдө акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын индекси 6,8 пайызга өскөн. Мында негизги салымды билим берүү жагында кызмат көрсөтүүлөргө (19,7 пайызга), ресторандар менен мейманакалар кызмат көрсөтүүлөрүнө (2,3 пайызга) баанын өсүшү кошкон; байланыш кызмат көрсөтүүлөрү 2,3 пайызга кымбаттаган.

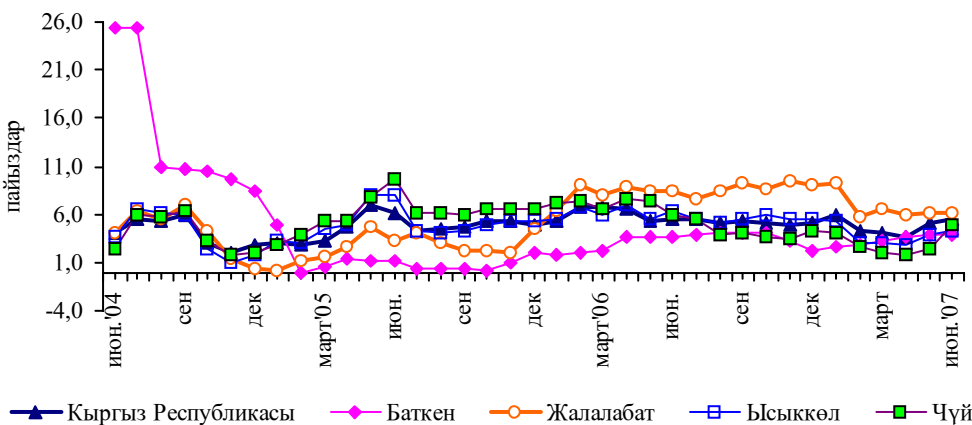
2.5б сүрөтү. Акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баанын жылдык динамикасы

2.2. КЕРЕКТӨӨ БААЛАРЫНЫН РЕГИОНДОР БОЮНЧА ДИНАМИКАСЫ

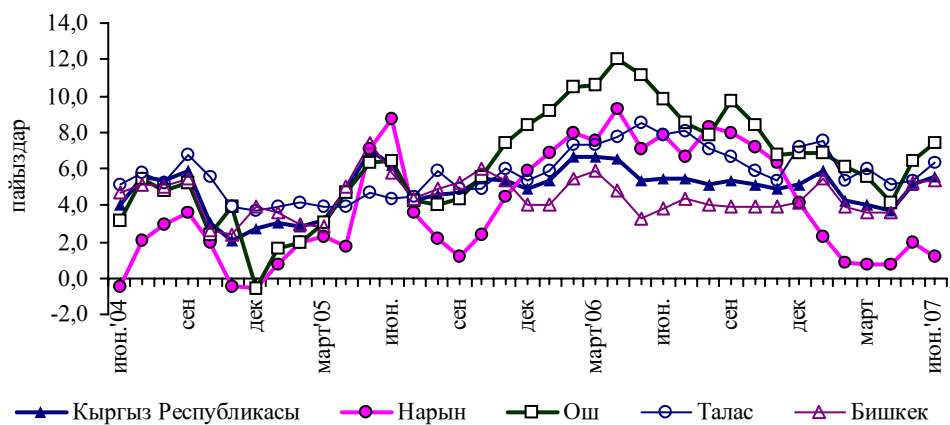
2007-жылдын экинчи чейрегинде республиканын бардык региондорунда баанын өсүшү жүргөн. Баанын олуттуу жогорулоосу Ош, Ысыккөл, жана Чүй областтары боюнча катталган, мында баанын өсүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 2,7, 2,4 жана 1,9 пайызды түзгөн. Азыктүлүктөргө баанын олуттуу жогорулоосу бул аймактарда баанын өсүшүнүн негизги факторунан болгон.

2.6а сүрөтү. КБИнин областтар боюнча жылдык динамикасы

Бишкек шаарында баалардын өсүшү 1,3 пайыз чегинде катталган, мында тамакаш азыктары 1,6 пайызга кымбаттаган.

2.66 сүрөтү. КБИнин областтар боюнча жылдык динамикасы

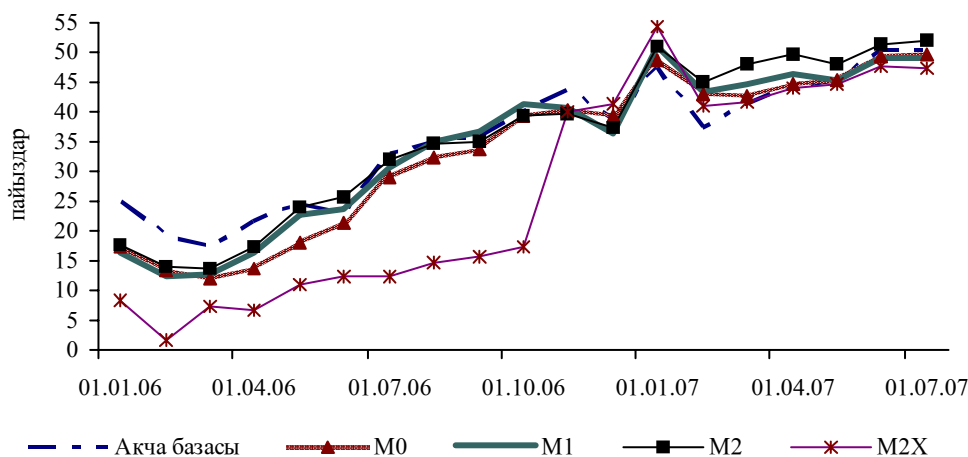

3. ИНФЛЯЦИЯ ФАКТОРЛОРУ

3.1. АКЧА ТОПОМДОРУ

2007-жылдын июнь айынын акырына карата акча топтомдорунун жылдык номиналдык өсүш арымы 2006-жылдын ушул эле мезгилиндегиге караганда (2006-жылдын июнь айы 2005-жылдын июнь айына карата) жогору болгон.

3.1-сүрөт. Акча топтомдорунун динамикасы

3.1.1. Акча базасы¹

2007-жылдын 1-июлуна карата акча базасы 25495,5 млн. сомду түзгөн жана номиналдык түрдө 2007-жылдын экинчи чейрегинде 15,0 пайызга, ал эми реалдуу алганда 12,2 пайызга көбөйгөн. 2007-жылдын июнь айынын акырына карата акча базасынын жылдык номиналдык өсүшү 50,3 пайызды, реалдуу мааниде 42,4 пайызды түзгөн.

Акча базасынын операциялар боюнча өзгөрүүсүнө (2696,6 млн. сом) Улуттук банктын операциялары негизги таасирин тийгизген жана алар эң башкысы, Улуттук банк тарабынан жүргүзүлүүчү валюталык интервенциялардын эсебинен (3368,1 млн. сом) камдык акчалардын көлөмүн 3771,5 млн. сомго көбөйткөн. Өкмөттүн операциялары акча базасын 1074,9 млн. сомго кыскарткан, бул негизинен мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин чыгашаларынан артышына байланыштуу болгон (-941,9 млн. сом).

Акча базасынын түзүмү 2007-жылдын баш жагында салыштырганда бир аз эле өзгөргөн. Ушул жылдын июнь айынын акырына карата жүгүртүүдөгү нак акчанын үлүшү көбөйүп, 87,9 пайызды түзгөн. Демек, коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептеринде турган каражаттарынын үлүшү дагы 12,1 пайызга чейин төмөндөгөн.

Отчеттук мезгил ичинде жүгүртүүдөгү акчалар 16,2 пайызга көбөйүү менен 2007-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча 22486,6 млн. сомду түзгөн. Жүгүртүүдөгү акчанын өсүшү жылдык мааниде 2007-жылдын июнь айынын акырына карата 50,2 пайызды түзгөн, бул өткөн жылдагы өсүш арымдан жогору (2006-жылдын июнь айы 2005-жылдын июнь айына карата – 28,9 пайыз).

¹ Коммерциялык банктардын Улуттук банктагы четөлкө валютасындагы депозиттерин эсепке албаганда.

3.1.2. M2 топтому

2007-жылдын 1-июлуна карата улуттук валютадагы M2 акча массасы 27809,4 млн. сомду түзгөн. 2007-жылдын экинчи чейрегинде M2 акча топтомунун көбөйүүсү номиналдык түрдө 15,8 пайызды жана реалдуу алганда 13,0 пайызды түзгөн. 2007-жылдын июнь айынын акырына карата M2 акча массасы жылдык мааниде номиналдык түрдө 52,1 пайызга, ал эми реалдуу алганда 44,1 пайызга көбөйгөн.

M2 акча топтомунун көлөмүнүн көбөйүүсү банктардан тышкаркы акчалардын 16,2 пайызга жана улуттук валютадагы депозиттердин 14,2 пайызга өсүшү менен шартталган. Мында, которулмалуу (талап боюнча төлөнүүчү) депозиттердин көлөмүнүн өсүшү 13,3 пайызды, ал эми башка (мө-өнөттүү) депозиттердин өсүшү – 15,7 пайызды түзгөн. Өтүп жаткан жылдын июнь айынын акырына карата улуттук валютадагы депозиттердин көбөйүүсү жылдык мааниде 61,1 пайызды түзгөн, бул өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги өсүш арымынан (45,5 пайыз) бир топ жогору.

3.1.3. M2X топтому

Четөлкө валютасындагы депозиттерди камтыган M2X акча массасынын көлөмү отчеттук мезгил ичинде 15,2 пайызга көбөйүү менен 2007-жылдын 1-июлуна карата 34995,6 млн. сомду түзгөн.

Кеңири мааниде колдонулуучу акча көлөмүнүн өсүшү коммерциялык банктардын² депозиттик базасынын 13,4 пайызга жана банктардан тышкаркы нак акчалардын 16,2 пайызга көбөйүүсүнүн эсебинен жүргөн.

Отчеттук мезгил ичинде четөлкө валютасындагы депозиттердин көлөмү 12,8 пайызга көбөйгөн, мында жылдык мааниде алганда алардын 25,2 пайызга өсүшү катталган (2007-жылдын июнь айы 2006-жылдын июнуна карата). Салыштыруу үчүн алсак: 2006-жылдын экинчи чейрегинде бул көрсөткүчтүн 5,5 пайызга көбөйгөндүгү, ал эми жылдык мааниде алганда 19,9 пайызга төмөндөгөндүгү катталган (2006-жылдын июнь айы 2005-жылдын июнуна карата).

Отчеттук мезгилде M2X акча массасынын түзүмү 2007-жылдын башталышына салыштырганда төмөнкүдөй өзгөрүүгө дуушар болгон:

- банктардан тышкаркы нак акчалардын үлүшү 60,0 пайыздан 62,1 пайызга чейин көбөйгөн (2007-жылдын 1-апрелине карата - 61,5 пайыз);
- улуттук валютадагы депозиттердин үлүшү 14,5 пайыздан 17,2 пайызга чейин көбөйгөн (2007-жылдын 1-апрелине карата 17,3 пайыз);
- четөлкө валютасындагы депозиттердин үлүшү 25,5 пайыздан 20,7 пайызга чейин төмөндөгөн (2007-жылдын 1-апрелине карата 21,1 пайыз).

Кеңири мааниде колдонулуучу M2X акча массасынын көрсөткүчтөрүн түптөө булактарын талдоого алуу, анын өзгөрүүсүнө эң оболу, Улуттук банктын таза эларалык камдарынын (резервдердин) жана экономикага тартылган кредиттердин өсүшүнөн улам, банк тутумунун таза ички активдеринин көбөйүүсүнүн эсебинен банк тутумунун таза четөлкө активдеринин көбөйүүсү негизги таасир тийгизгендигин көрсөтүүдө.

Финансылык ортомчулук деңгээлин мүнөздөгөн кеңири мааниде колдонулуучу акча мультипликатору 2006-жылдагыга салыштырганда тө-

² Лицензиясы кайтарылып алынган, бирок жоюу процессин аягына чыга элек коммерциялык банктардын маалыматтарын эске алуу менен.

мөндөө менен 2007-жылдын 1-июлуна карата 1, 373 түзгөн (2007-жылдын 1-январына карата 1,416).

Туруктуу алмашуу курсу боюнча четөлкө валютасындагы депозиттерди камтыган М2Х кеңири мааниде колдонулуучу акчанын жүгүртүү тездиги 2007-жылдын 1-июлуна карата 4,0 түзгөн (2007-жылдын 1-январына карата 4,5). М2Х акча топтому боюнча эсептелинүүчү экономиканы монетизациялоо коэффициенти 25,0 пайызды түзгөн (2007-жылдын 1-январына карата 22,4 пайыз).

3.2. ПАЙЫЗДЫК ЧЕНДЕР

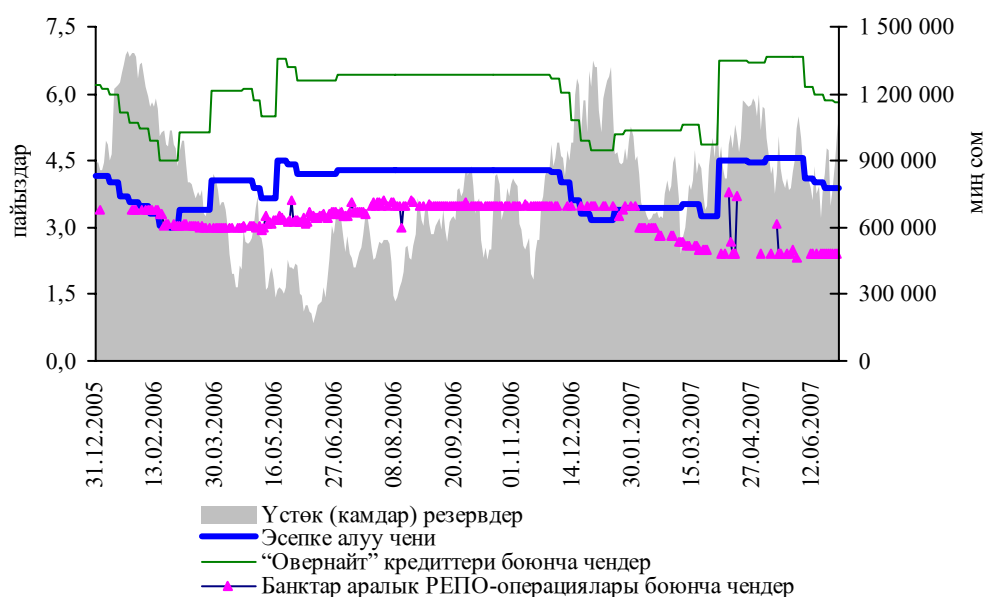
3.2.1. Акча рыногу

Банк тутумунда ликвиддүүлүк деңгээли жогору болуп турган шартта 2007-жылдын экинчи чейрегинде банктар аралык кредиттер рыногунда улуттук валютадагы карыздык каражаттарга пайыздык чендердин төмөндөөсү уланган. РЕПО операциялары сегментинде отчеттук мезгил ичинде орточо алгандагы чен өткөн чейректегиге салыштырганда 0,3 пайыздык пунктта азаюу менен 2,7 пайызды түзгөн. 2006-жылдын экинчи чейрегиндегиге салыштырганда, РЕПО-операцияларынын орточо пайыздык чени 0,4 пайыздык пунктка төмөндөгөн, ал эми улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер сегментинде ушул эле мезгил ичинде ал 0,5 пайыздык пунктка кыскарган.

Отчеттук мезгил ичинде ички банктар аралык кредиттер рыногунун валюта сегментинде да чендердин төмөндөө тенденциясы байкалган жана алардын өзгөрүлмөлүүлүгү сезилээрлик көбөйгөн. Орточо алганда отчеттук чейрек ичинде четөлкө валютасындагы банктар аралык кредиттердин наркы рынокто 6,4 пайызды түзгөн, бул өткөн чейректеги ченден 0,9 пайыздык пунктка төмөн. Өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда бул кредиттер боюнча чен эң башкысы кредиттөө мөөнөттөрүнүн кыскарышынын эсебинен 0,6 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

Улуттук банктын ноталары рыногунда отчеттук чейректин биринчи

3.2-сүрөт. Акча рыногунун чендеринин динамикасы

эки айында коммерциялык банктар тарабынан суроо-талап анчалык жогору болгон эмес, ошентсе да, июнь айында банктардын жигердүүлүгү байкаларлык жогорулаган, анын натыйжасында бул айда Улуттук банктын ноталарынын кирешелүүлүгү төмөндөй баштаган. Бүтүндөй чейрек ичинде Улуттук банктын 14 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгү, отчеттук мезгил ичинде орточо 3,2 пайызды түзүү менен 0,2 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Отчеттук мезгилдин баш жагында 28 күндүк ноталар сегментинде атаандаштыктын алсыздыгына байланыштуу кирешелүүлүктүн секирик түрүндөгү өсүшү байкалган. Натыйжада, 28 күндүк ноталардын орточо кирешелүүлүгү биринчи чейректегиге салыштырганда 0,9 пайыздык пунктка өсүү менен 4,3 пайызга чейин жеткен. Мында, Улуттук банктын 28 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгүнө байланыштырылган эсептик чендин мааниси мезгилдин акырына карата 3,86 пайызды түзгөн.

Коммерциялык банктарды «овернайт» кредиттерин берүү аркылуу кайра каржылоо боюнча операциялар бул мезгил ичинде өткөрүлгөн эмес.

2007-жылдын экинчи чейрегинде Улуттук банк банк тутумунан үстөк ликвиддүүлүктү жеңилдетүү боюнча ишти уланткан. Ушуга байланыштуу ал кайтарым РЕПО-операцияларынын аукциондорун өткөргөн, алардын көлөмү өткөн чейректегиге салыштырганда 915,8 млн. сомду түзүү менен 2,6 эсеге өскөн. Ушул операциялар боюнча пайыздык чен отчеттук чейрек ичинде орточо алганда 3,6 пайызды түзүү менен мурдагы деңгээлде сакталган, ал эми бул бүтүмдөрдүн мөөнөттүүлүгү 46 күндөн 30 күнгө чейин кыскарган.

Кайтарым СВОП-операцияларынын көлөмү өткөн чейректегиге салыштырганда 3,8 млн. АКШ долларын түзүү менен 7,3 пайызга төмөндөгөн. Ошентип, Улуттук банк 144,4 млн. сомдук үстөк банктык ликвиддүүлүктү жеңилдеткен. Бул операциялардын орточо мөөнөттүүлүгү 73 күндү түзгөн.

Коммерциялык банктардын каражаттарын Улуттук банктагы депозиттик эсептерге тартуу боюнча операциялардын көлөмү дээрлик 3,5 эсеге көбөйгөн жана 862,0 млн. сомду түзгөн. Кароого алынып жаткан отчеттук мезгил ичинде Улуттук банк бир айлык мөөнөткө (2,0 пайыздык чен боюнча) депозиттерди тартуу менен катар (1,8 пайыз чени боюнча) 7 күндүк депозиттерди кабыл ала баштаган.

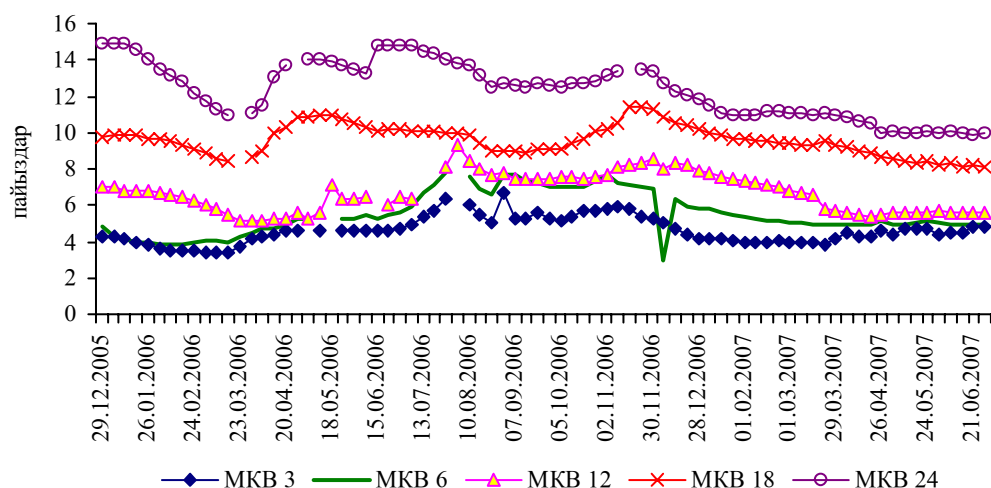
3.2.2. Мамлекеттик казына векселдери

2007-жылдын экинчи чейрегинде мамлекеттик казына векселдеринин биринчилик рыногундагы абал салыштырмалуу туруктуу бойдон калган. Банк тутумунда ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлде орун алып туруусу шартында рыноктун дээрлик бардык сегменттеринде мамлекеттик казына векселдеринин кирешелүүлүгүнүн төмөндөшү уланган, ошентсе да анын арымы биринчи чейректегиге салыштырмалуу байкаларлык төмөн болгон.

МКВнын жалпы орточо салмактанып алынган кирешелүүлүгү өткөн чейректегиге салыштырганда отчеттук мезгил ичинде 6,4 пайызды түзүү менен 0,9 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Кирешелүүлүктүн кыйла төмөндөшү бул векселдерге карата суроо-талаптын кыйла жогору болушуна байланыштуу жүгүртүү мөөнөтү 12, 18 жана 24 ай болгон МКВлар боюнча катталган.

3.3-сүрөт. МКВлардын кирешелүүлүк динамикасы

2006-жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда векселдердин кирешелүүлүгүнүн орточо деңгээли, жүгүртүү мөөнөтү 3 ай болгон МКВны эске албаганда, бардык сегменттерде төмөндөгөн. Мында, бардык МКВ боюнча кирешелүүлүктүн жалпы деңгээли негизинен, узак мөөнөттүү (18 жана 24 ай) МКВлардын кирешелүүлүгүнүн төмөндөшүнүн эсебинен 2,0 пунктка, 6,4 пайызга төмөндөгөн.

3.3. АЛМАШУУ КУРСУ

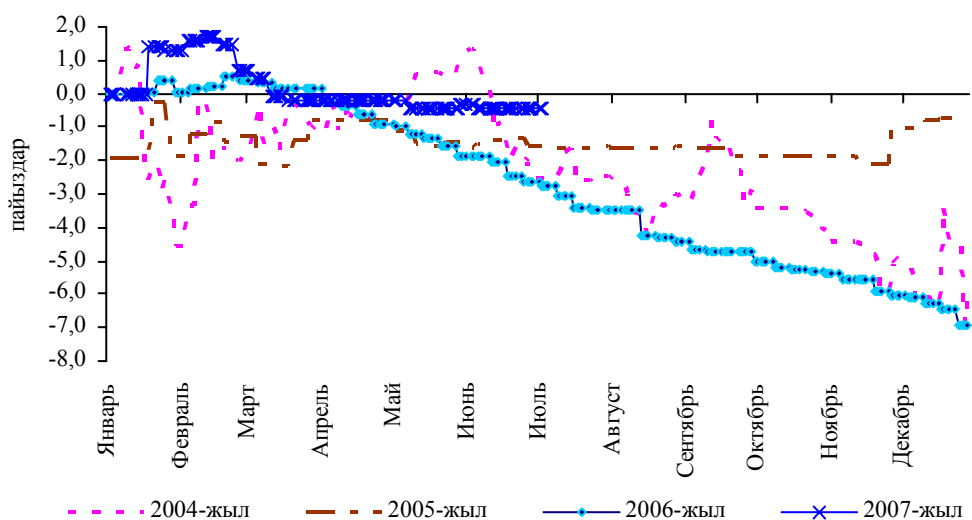
2007-жылдын экинчи чейрегинде, депозиттердин жана акча которуулардын агылып кирүүсү, ошондой эле коммерциялык банктардын кардарларынын импорттук контракттарына төлөөлөр боюнча чыгашаларынын кыскаруусунан улам, валюта рыногунда четөлкө валютасын үстөк сунуштоо катталган. Рынок конъюнктурасын жөнгө салуу максатында Улуттук банк АКШ долларын сатып алуу боюнча операцияларды жүргүзгөн. Натыйжада, АКШ долларынын алмашуу курсу чейрек ичинде кыска чекте өзгөрүп турган. Май айында гана америка валютасынын курсунун өзгөрүүсү сезилерлик болгон. Алсак, ай башында коммерциялык банктардагы четөлкө валюталарынын калдыктарынын көбөйүүсү алкагында курс төмөндөгөн болсо, айдын экинчи жарымында айрым коммерциялык банктардын суроо-талабынын өсүшүнөн улам, ошондой эле АКШ долларынын курсунун тышкы рыноктордо негизги дүйнөлүк валюталарга карата бекемделүүсүнүн таасири астында, анын жогорулоосу катталган. Бирок курс, айрым бир төмөндөөлөрдөн кийин, май айынын соңку аптасында кайрадан калыбына келүү менен бул тенденция чейрек аягына чейин сакталып калган.

Отчеттук мезгилдин акырына карата валюта тооруктарында доллардын орточо салмактанып алынган курсу чейрек ичинде 0,26 пайызга төмөндөө менен 37,9501 сом/АКШ долларын түзгөн. Алмашуу бюролорунда доллардын сатуу курсу чейрек ичинде 0,09 пайызга жогорулоо менен июнь айынын акырына карата 37,9702 сом/АКШ долларын түзгөн.

Отчеттук мезгилдин акырына карата АКШ долларынын эсептик курсу чейрек ичинде 0,27 пайызга төмөндөө менен 37,95 сом/АКШ долларында катталат. Салыштыруу үчүн алып көрсөк: өткөн жылдын ушул эле мез-

гилинде доллардын эсептик курсу 2,8 пайызга азайып, 40,2052 сом/АКШ долларын түзгөн эле.

3.4-сүрөт. АКШ долларынын эсепке алуу курсунун өзгөрүү арымы

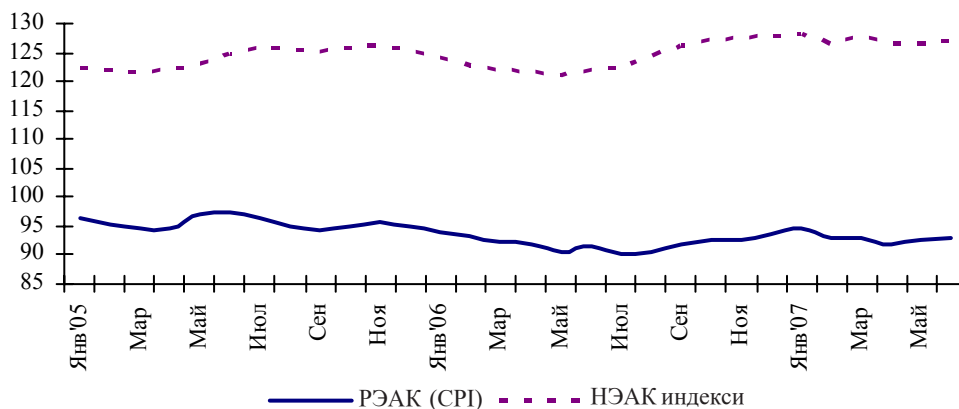
Ички валюта рыногунун накталай сегментинде евронын алмашуу курсу мурдагыдай эле, тышкы рыноктордогу анын өзгөрүүсүнө ылайык өзгөрүп турган. Алсак, апрель айында бирдиктүү европа валютасын алмашуу бюролорунда сатуу курсу негизинен жогорулап, андан соң курс бекемделе баштаган июнь айынын ортосуна чейин кайтара төмөндөө тенденциясы басымдуулук кылган. Бүтүндөй чейрек ичинде алмашуу бюролорунда евронын сатуу курсу 1,1 пайызга жогорулоо менен июнь айынын акырына карата 51,30 сом/еврону түзгөн. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата эсептик курс чейрек ичинде 0,4 пайызга көбөйүү менен 50,90 сом/еврону түзгөн.

Алдынала алынган маалыматтар боюнча сомдун номиналдык эффективдүү алмашуу курсунун орточо мааниси 2007-жылдын экинчи чейреги ичинде өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 4,1 пайызга көбөйгөн, ал эми өткөн чейректегиге салыштырганда 0,7 пайызга төмөндөгөн. 2007-жылдын июнь айынын акырына карата номиналдык эффективдүү алмашуу курсунун индекси 127,0 түзгөн. 2007-жылдын толук биринчи жарым жылдыгында номиналдык эффективдүү алмашуу курсунун индексинин орточо мааниси 2006-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 3,9 пайызга көбөйгөн.

2007-жылдын экинчи чейрегинде сомдун реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси 2006-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 1,1 пайызга көбөйгөн болсо, өткөн чейректегиге караганда 1,3 пайызга төмөндөгөн. 2007-жылдын июнь айынын акырына карата реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси 92,7 түзгөн. 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин орточо мааниси 2006-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 0,8 пайызга көбөйгөн. Соода жагында негизги өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын кыйла жогорку деңгээлде экендигине карабастан, сомдун алмашуу курсунун бекемделиши реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун индексинин тенденциясында аныктоочу болуп калган. 2007-жылдын би-

ринчи жарым жылдыгында өнөктөш өлкөлөрдө инфляциянын орточо мааниси өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 8,1 пайызга көбөйгөн, мында сомдун ошол мезгил ичиндеги алмашуу курсу орус рублине карата 1,3 пайызга, казак теңгесине карата – 4,0 пайызга, кытай юаньына карата – 3,2 пайызга жана АКШ долларына карата – 7,0 пайызга чындалган. Тышкы соода жүгүртүү көлөмүндө аталган өлкөлөрдүн салыштырмалуу салмагы 83 пайызга жакынды түзөт.

3.5-сүрөт. Реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун жана номиналдык эффективдүү алмашуу курсунун индекстеринин динамикасы

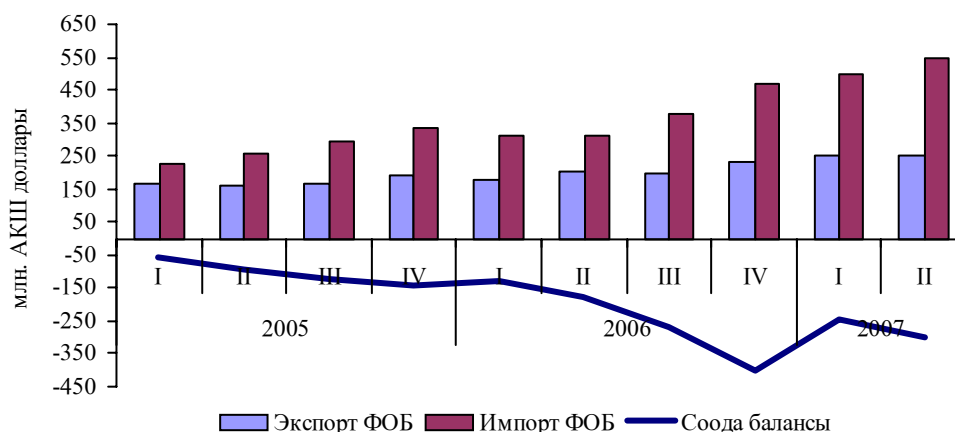
3.4. СУРОО-ТАЛАП ЖАНА СУНУШ

3.4.1. Тышкы суроо-талап

Оперативдүү маалыматтар боюнча Кыргыз Республикасынын соода балансынын сальдосу 2006-жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтөн 69,0 пайызга артуу менен 2007-жылдын экинчи чейрегинде 297,2 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү тартыштык менен түзүлгөн.

Тышкы соода жүгүртүү ФОБ баасында өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги көрсөткүчтөн 36,6 пайызга жогору болуу менен 800,7 млн. АКШ долларын түзгөн. КМШ өлкөлөрү менен товар жүгүртүү 2007-жылдын экинчи чейрегинде 53,4 пайызга, ал эми алыскы четөлкөлөр менен - 17,4 пайызга өскөн. Товар жүгүртүүнүн өсүшү товарлардын импортунун сыяктуу эле, экспортунун көлөмүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен жүргөн. Мында импорт-

3.6-сүрөт. Соода балансы

тук операциялардын өсүш арымынын экспорттук операциялардын өсүшүнөн алдыда экендигин белгилей кетүү керек.

Товарлардын FOB баасындагы экспорту Улуттук банктын жеткире баалоолорун эске алганда, 2006-жылдын экинчи чейрегиндегиге салыштырганда 22,7 пайызга көбөйүү менен 2007-жылдын экинчи чейрегинде 251,8 млн. АКШ долларын түзгөн. Экспорттун өсүшүн КМШ өлкөлөрүнө товар берүүлөрдүн 34,9 пайызга, алыскы четөлкөлөргө 11,9 пайызга көбөйүүсү менен түшүндүрүүгө болот. Алтындын экспорту 8,9 пайызга төмөндөгөн, мында алтынды эске албаганда, экспорт 36,2 пайызга өскөн.

2007-жылдын экинчи чейрегинде экспорттун функционалдык түзүмүндө¹ бардык статьялар боюнча өсүш катталган. Отчеттук мезгил ичинде энергопродуктылардын экспорту 2006-жылдын экинчи чейрегиндегиге салыштырганда 47,6 пайызга көбөйгөн, бул негизинен өнөктөш өлкөлөргө мунайзаттарын реэкспорттонун өсүшүнүн жана электр энергиясын экспорттоонун өсүшүнүн эсебинен жүргөн; тигилүү кийимдерди, күзгүлөрдү, электр ысытуу лампаларын, сүт жана сүт азыктарын, ошондой эле томаттарды берүүлөрдүн өсүшүнүн эсебинен керектөө товарларынын экспорту 47,4 пайызга өскөн; чийки заттардын экспорту 19,1 пайызга өскөн, мында ферменттелбеген тамеки, кара металлдардын сыныктары жана калдыктары аталган категориянын өсүшүнө таасир эткен негизги товарлардан болгон; инвестициялык товарлардын экспортунун өсүшү негизинен автомобилдердин запастык бөлүктөрүнүн, тоокен тармагына тиешелүү жабдууларды, ар кандай приборлорду жана аппараттарды, курулуш блокторун берүүлөрдүн эсебинен 13,8 пайызды түзгөн; аралык товарларын экспорттук берүүлөр цементти жана портландцементти, шарнир чынжырларын жана курулуш кыштарын берүүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен 1,3 пайызга өскөн.

Экспорттун географиялык түзүмүндө¹ 2007-жылдын экинчи чейрегинин жыйынтыгы боюнча КМШ өлкөлөрүнүн жана алыскы четөлкөлөрүнүн үлүшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 52,6 жана 47,4 пайызды түзгөн.

КМШ өлкөлөрүнө экспорттук берүүлөр өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 2007-жылдын экинчи чейрегинде 35,3 пайызга көбөйүп, нарктык көрсөткүчүндө 130,5 млн. АКШ долларын түзгөн. Кыргызстандын экспорт боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрүнөн болуп Россия (КМШ өлкөлөрүнө экспорттун жалпы көлөмүндө 48,0 пайыз), Казакстан (37,5 пайыз) жана Өзбекстан (8,9 пайыз) саналат. Аталган өлкөлөргө негизинен айнек, кийим-кече, пластмасса буюмдары, сүт азыктары, кара металл калдыктары жана сыныктары экспорттолот.

2007-жылдын экинчи чейрегинде алыскы четөлкөлөргө экспорттун көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 11,8 пайызга көбөйүү менен 117,6 млн. АКШ долларын түзгөн. Экспорттук операциялар боюнча ири өнөктөштөрдөн болуп Швейцария жана Афганистан калууда. Алыскы четөлкөлөргө экспорттун жалпы көлөмүндө бул өлкөлөрдүн үлүшүнө, тиешелүүлүгүнө жараша 47,7 жана 16,3 пайыз туура келет. Швейцарияга товарлардын экспорту 2006-жылдын экинчи чейрегиндеги 61,9 млн. АКШ долларына салыштырганда 56,1 млн. АКШ долларын түзгөн. Мындай тенденцияны аталган өлкөгө алтынды берүүнүн төмөн-

¹ Улуттук банктын маалыматтарын эске албаганда, УСКнын жана Мамлекеттик бажы комитетинин маалыматтары боюнча.

дөшү менен түшүндүрүүгө болот. Афганистанга экспорттун көлөмүнүн 14,7 млн. АКШ долларынан 19,1 млн. АКШ долларына чейин көбөйүүсү мунай-заттарын реэкспорттоонун өсүшүнүн эсебинен жүргөн.

Алдынала алынган маалыматтар боюнча товарлардын импорту¹ FOB баасында отчеттук чейрек ичинде 549,0 млн. АКШ доллар деңгээлине жетип, 2006-жылдын ушул мезгилине салыштырганда 44,1 пайызга өскөн. КМШ өлкөлөрүнөн импорттун көлөмү 61,7 пайызга, алыскы четөлкөлөрдөн 21,1 пайызга өскөн.

СИФ баасындагы импорттун функционалдык түзүмүндө² 2007-жылдын экинчи чейрегинде товарлардын бардык топтору боюнча өсүшкө ык коюу тенденциясы сакталып калган. Инвестициялык товарлардын импортунун өсүшүнө (өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда эки эседен көбүрөөккө) байланыш жабдууларын, жүк ташуучу автомобилдерди, автомобилдердин запастык бөлүктөрүн жана жабдууларын, механизмдерди берүү таасир эткен. Чийки заттардын импорту арааланган тактайларды, кантты, органикалык эмес химия продукцияларын импорттоонун эсебинен (эки эседен көбүрөөккө) өскөн. Аралык товарлардын импорттук берүүлөрдүн (60,5 пайызга) өсүшүнө кара металлдан буюмдар, азот жер семирткичтери, пластмасса, болот сыяктуу товардык категориялар таасир эткен. Энергопродуктылар сыяктуу категориялар боюнча импорттун көлөмүнүн (44,9 пайызга) өсүшү мунайзаттарын жана жаратылыш газын берүүнүн көбөйүүсүнүн эсебинен жүргөн. Импорттолуучу керектөө товарларынын көлөмү дары-дармектерди, кантты, сигаретти жана тамекилерди берүүнүн эсебинен (35,3 пайызга) өскөн.

СИФ баасындагы импорттун географиялык түзүмүндө³ 2007-жылдын экинчи чейреги ичинде алыскы четөлкөлөрдөн жана КМШ өлкөлөрүнөн импорттун көлөмү, тиешелүүлүгүнө жараша, 63,7 жана 56,2 пайызга көбөйгөн. Мында КМШ өлкөлөрүнүн салыштырмалуу салмагы 61,0 пайызды, алыскы четөлкөлөрдүкү 39,0 пайызды түзгөн.

Кыргызстандын КМШ өлкөлөрү менен тышкы соодасында импорттук операциялар боюнча негизги өнөктөштөр болуп Россия (КМШ өлкөлөрүнөн импорттун жалпы көлөмүндө 65,6 пайыз), Казакстан (19,8 пайыз), Өзбекстан (6,5 пайыз) жана Украина (5,5 пайыз) саналат. Россиядан авиация керосини, автомобиль бензини, темиржол вагондору, айылчарба техникалары импорттолуп алынат; Казакстандан негизинен дизель отуну, автомобиль бензини, буудай, сигареттер алып келинген; Өзбекстандан жаратылыш газы, азот жер семирткичтери; Украинадан болсо – транспорт каражаттары үчүн шиналар жана покрывкалар, кара металлдардан буюмдар, шокалад азыктары, кант алынган.

Отчеттук мезгилде алыскы четөлкөлөрдүн ичинен негизги импортерлордон болуп Кытай жана АКШ саналган. Алардын алыскы четөлкөлөрдөн импорттун жалпы көлөмүндөгү салыштырмалуу салмагы, тиешелүүлүгүнө жараша, 32,7 жана 15,5 пайызды түзгөн. Кытайдан импорттун нарктык көлөмү 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында 75,2 млн.

¹ Алып сатарлардын салымын жана жеткире баалоолорду эске алуу менен СИФ баасындагы импорт 590,2 млн. АКШ долларын, соода балансынын тартыштыгы – 338,5 млн. АКШ долларын түзгөн.

² Улуттук банктын маалыматтарын эске албаганда, УСКнын жана Мамлекеттик бажы комитетинин маалыматтары боюнча.

³ Улуттук банктын маалыматтарын эске албаганда, УСКнын жана Мамлекеттик бажы комитетинин маалыматтары боюнча.

АКШ доллары деңгээлинде чыккан, мында өсүш арымы 2006-жылдын экинчи чейрегиндеги жыйынттыкка караганда 67,6 пайызды түзгөн. Аталган өлкөлөрдөн негизги импорттолуучу товарлардан болуп төмөнкүлөр саналган: байланыш жабдуулары, ар кандай каражаттар, синтетикалык жана жасалма булалардан кездемелер, ар кандай аспаптар жана аппараттар саналат. АКШдан импорттолуучу товарлардын көлөмү 2006-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнөн төрт эсеге артуу менен 35,5 млн. АКШ долларын түзгөн. АКШдан алынган товарлардын ичинде негизги үлүш самолеттордун жана вертолеттордун запастык бөлүктөрүнө, дары-дармектерге, өлчөөчү аспаптарга, бакма канаттууларынын эттерине туура келет.

3.4.2. Ички суроо-талап

3.4.2.1. Жеке керектөө

Экономиканын өсүшүнө эң чоң салымды ички суроо-талап, негизинен, жеке керектөө кошкон. Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча биринчи чейректе үй чарбасынын түпкү керектөөгө чыгашалары 23555,9 млн. сом суммасында түзүлгөн, бул 2006-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнөн 16,7 пайызга жогору. Калктын керектөөсүнүн жогорку деңгээлде болушу жеке керектөөнүн өсүшүнө себеп болгон, буга кирешелердин өсүшү да оңтойлуу таасирин тийгизген.

Кирешелердин өсүшүнө калктын иш менен камсыз болуусунун артышы, ошондой эле орто өлчөмдөгү эмгек акынын реалдуу өсүшү өбөлгө түзгөн. Ал эми керектөө жеке адамдардын кирешелеринин артышы жана кредиттердин көлөмүнүн тез арымда өсүшү менен каржылоого алынган.

Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча 2007-жылдын январь-июнь айлары ичинде эмгек акы, өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 32,0 пайызга, ал эми реалдуу мааниде – 26,0 пайызга көбөйгөн. Ошентип, калктын кирешелеринин артышы жеке керектөөнүн өсүшүнө өбөлгө түзгөн.

3.4.2.2. Мамлекеттик чыгашалар

2007-жылдын экинчи чейрегинде мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын, айрыкча утурумдук керектөөгө чыгашалар статьясы боюнча көбөйүүсү өлкөдө акча сунушунун накталай түзүмүнүн өзгөрүүсүнө кыйла таасир эткен. Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын 2007-жылга республикалык бюджетти жөнүндө» мыйзамына кирешелерди жана чыгашаларды 1975,0 млн. сомго пропорционалдуу көбөйтүүнү караган өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү дагы 2007-жылга белгиленген максаттуу көрсөткүчкө жетүү үчүн белгилүү бир тобокелдикти жараткан. Демек, акча массасынын көбөйүүсү (таасир этүү мезгил аралыгын эске алуу менен) жылдын акырына чейинки инфляция деңгээлине таасир этиши мүмкүн.

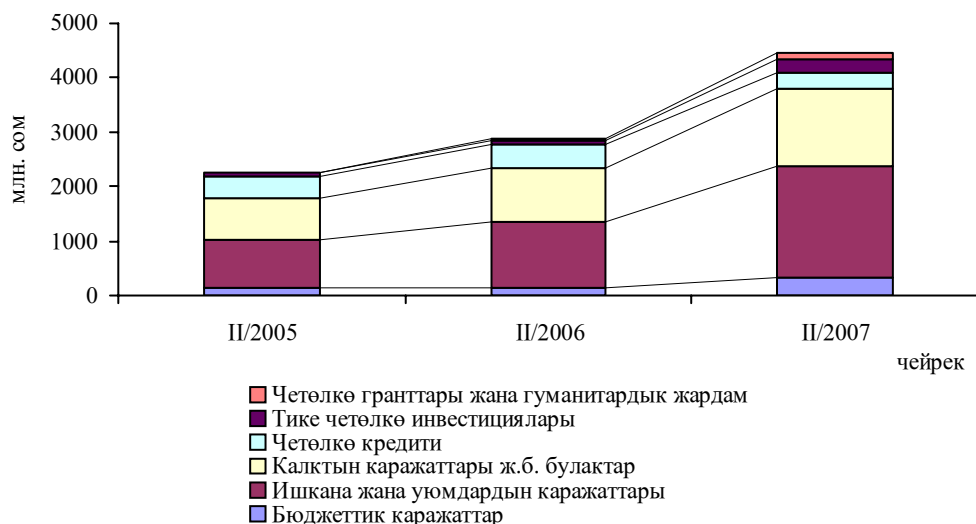
2007-жылдын январь-июнь айларында мамлекеттик бюджеттин кирешелери, өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда реалдуу мааниде 26,2 пайызга (КБИге корректировкалоо менен), чыгашалар 10,4 пайызга көбөйгөн. Акча каражаттарынын профицити көрсөтүлгөн мезгил ичинде (Мамлекеттик инвестициялар программасын эске албаганда) 1073,2 млн. сомду же ИДПга карата 2,2 пайызды түзгөн.

3.4.2.3. Инвестициялар

2007-жылдын экинчи чейрегинде Улуттук статистика комитетинин алдын-ала маалыматтарына ылайык негизги капиталга инвестициялар (курулуш, реконструкциялоо, объектилерди кеңейтүү жана кайра жабдуу) 2006-жылдын экинчи чейрегиндегиге салыштырганда 1,5 эсеге өсүп, 4562,6 млн. сомду түзгөн.

Ишкана-уюмдардын каражаттарынын эсебинен инвестициялар, өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 1,7 эседен көбүрөөккө, ал эми калайык-калктын каражаттарынын эсебинен 1,4 эсеге көбөйгөн. Инвестициялардын түзүмүндө да өзгөрүүлөр жүргөн. Алсак, ишканалардын жана уюмдардын каражаттарынын эсебинен инвестициялардын үлүшү 2006-жылдын экинчи чейрегиндеги 39,7 пайыздан отчеттук чейректеги 45,5 пайызга чейин өскөн. Ал эми калайык-калктын каражаттарынын эсебинен инвестициялардын үлүшү бир азга, 33,5 пайыздан 30,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

3.7-сүрөт. Негизги капиталга инвестициялардын түзүмү

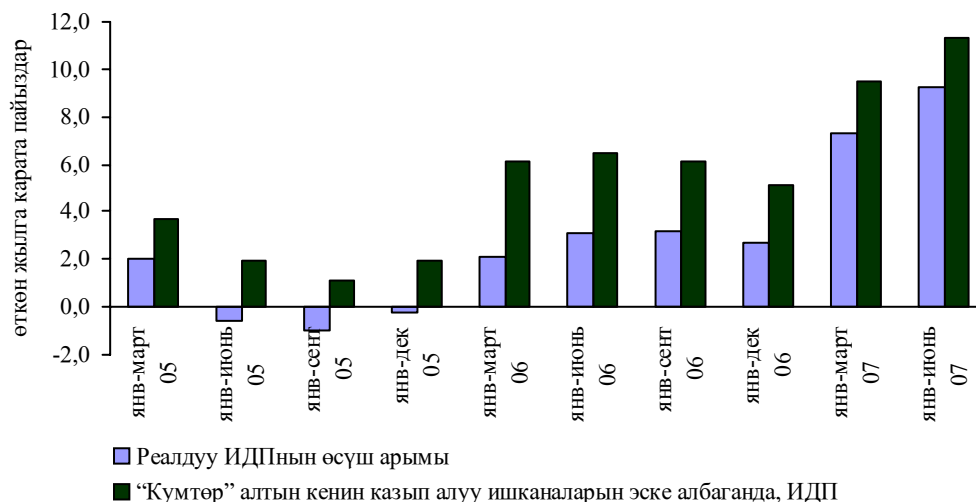
Туракжай курулушу экономикалык ишкердиктин кыйла артыкчылык берилген түрү болуп саналат, анын өздөштүрүлгөн инвестициялардын жалпы көлөмүндөгү салыштырмалуу салмагы 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында 32,5 пайызды түзгөн. Ошондой эле, 2007-жылдын экинчи чейрегинде төмөнкүлөр кыйла салыштырмалуу салмакка ээ болгон, маселен: тоокен казып алуу өнөржайы –17,6 пайыз, транспорт жана байланыш –14,4 пайыз, кайра иштетүү өнөржайы –12,2 пайыз, электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү – 8,2 пайыз, мейманканалар жана ресторандар –5,4 пайыз.

3.4.3. Ички дүң продукт

Улуттук статистика комитетинин алдын-ала маалыматтары боюнча 2007-жылдын январь-июнь айларында ички дүң продукт 9,2 пайызга өскөн. (2006-жылдын январь-июнь айларында 2,6 пайызга). Отчеттук мезгил ичинде экономикалык жигердүүлүктүн жандануусу байкалган, алып көрсөк ИДПнын өсүшү «Кумтөр» алтын кенин казып алуу ишканаларын эске албаганда, 11,3 пайызды түзгөн (2006-жылдын январь-июнь айларында өсүш

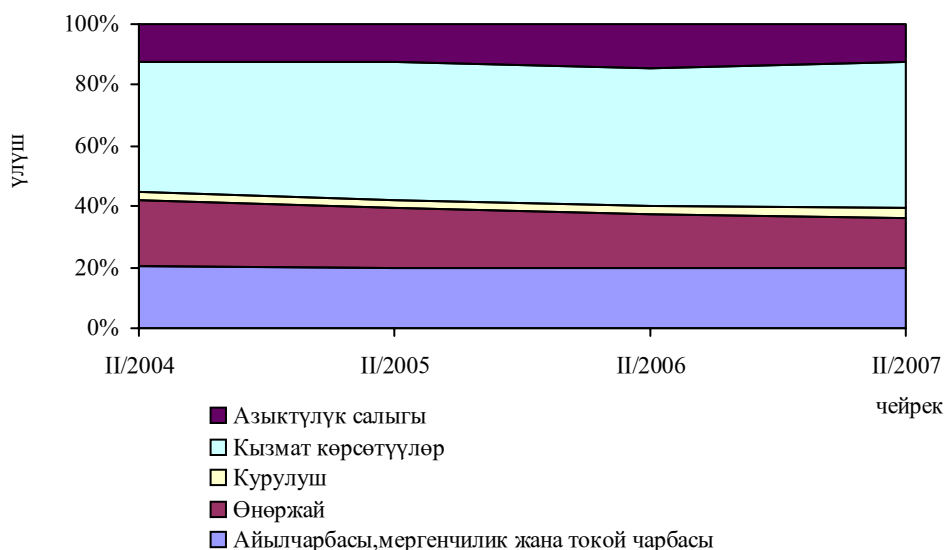
5,7 пайызды түзгөн). Соодада дүң кошумча нарк 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында 15,0 пайызга, курулушта 37,1 пайызга, айылчарбасында – 2,9 пайызга өскөн. Өнөржай продукцияларынын физикалык көлөмүнүн индекси, 2006-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы 6,9 пайызга төмөндөөгө салыштырганда 103,1 пайызды түзгөн. Өнөржайындагы өсүш «Кумтөр» ишканаларын эске албаганда, 13,4 пайызды түзгөн.

3.8-сүрөт. ИДПнын реалдуу өсүшү

2007-жылдын январь-июнь айларында ИДПнын түзүмүндө төмөнкүдөй өзгөрүүлөр жүргөн: өнөржайынын үлүшү кыскаруу менен 15,1 пайызды түзгөн, мында кызмат көрсөтүү секторунун үлүшү 46,0 пайызды түзгөн жана ал эң оболу, соода жүгүртүүнүн жогорку өсүш арымы менен шартталган.

3.9-сүрөт. ИДПнын түзүмү

4. АКЧА КРЕДИТ САЯСАТЫ БОЮНЧА НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕР

4.1. УЛУТТУК БАНК БАШКАРМАСЫНЫН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2007-жылдын экинчи чейрегинде кабыл алынган негизги чечимдердин тизмеси төмөндө келтирилген:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2007-жылдын 11-майындагы №170/40/2 токтому менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2007-жылга карата экономикалык саясатынын негизги багыттары жөнүндө биргелешкен билдирүү жактырылган.
2. Улуттук банк Башкармасынын 2007-жылдын 30-майындагы №28/2 «Доллардын милдеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн колдонулуучу алмашуу курсу жөнүндө» токтомуна ылайык, милдеттүү камдык талаптарды эсептөө үчүн АКШ долларынын катталган курсунун мааниси 2007-жылдын 4-июнунан тартып 30-сентябрына чейинки мезгил аралыгында 1 АКШ доллары үчүн 38,0 сом өлчөмүндө белгиленген.
3. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2007-жылдын 13-июнунда «2007-жылдын биринчи чейрегиндеги акчакредит саясат жөнүндө отчет» каралып, эске алынган (Улуттук банк Башкармасынын №30/1 токтому).
4. Улуттук банк Башкармасы тарабынан 2007-жылдын 27-июнунда «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан Кыргыз Республикасынын мамлекеттик баалуу кагаздары менен РЕПО операцияларын жүргүзүүнүн тартиби жөнүндө» жобонун жаңы редакциясы каралып, №32/4 токтому менен бекитилген.

Жобонун жаңы редакциясы Улуттук банктын ченемдик-укуктук базасын өркүндөтүү максатында иштелип чыккан жана РЕПО операцияларын жүргүзүүнүн кеңейтилген ыкмаларын карайт. Мындан тышкары, жободо операцияларды жүзөгө ашыруудан жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү тартибин өзгөртүүдөн кийинки, кайсы болбосун башка күнү, РЕПО операциялары боюнча эсептешүүлөрдү жүргүзүү мүмкүнчүлүгү каралат. Жобо 2007-жылдын 10-сентябрынан тартып күчүнө кирет.

4.2. АКЧАКРЕДИТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ КОМИТЕТИНИН НЕГИЗГИ ЧЕЧИМДЕРИ

Акчакредиттик жөнгө салуу боюнча комитет (мындан ары Комитет) акчакредит чөйрөсүндө оперативдүү чечимдерди иштеп чыгууну жана кабыл алууну жүзөгө ашырат. Комитет тарабынан чечимдер жума сайын кабыл алынат жана акча рыногунда калыптанган жагдайга баа берүүлөрдүн натыйжаларына негизденет. Операциялардын көлөмү Комитет тарабынан банк тутумунун абалын жана салык-бюджет чөйрөсүндөгү жагдайды эске алуу менен ошондой эле, Улуттук банктын 2007-жылга акчакредит саясат жөнүндөгү билдирүүсүндө жана 2007-2009-жылдарга акчакредит саясаты-

нын негизги багыттарында белгиленген жакырчылыкты кыскартууга жана экономикалык өсүшкө түрткү берүүгө багытталган программалардын чегинде белгиленген максаттуу көрсөткүчтөргө жараша аныкталат.

Комитеттин сунуш көрсөтмөлөрү:

1. Банк тутумунун ликвиддүүлүгүнүн жалпы деңгээлин эске алуу менен Улуттук банк ноталардын жумалык аукциондорунда жүгүртүү мөөнөтү 14 жана 28 күндүк ноталарды сатуунун сунуш кылынган көлөмүн аныктаган.

Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банктын 14 күндүк ноталарын сатуу боюнча жарыяланган 13 аукциондун 9у, ал эми жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарды сатуу боюнча 7 аукцион өткөрүлгөн. Тоорукка катышуучулардын санынын жетишсиздигинен улам, калган аукциондор өткөрүлбөгөн катары таанылган, анын ичинде жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк ноталарды сатуу боюнча 1 аукцион, кирешелүүлүктүн өзгөрүлмөлүүлүгү жогору болушунан улам өткөрүлгөн эмес.

Кайра каржылоонун рыноктук чендерин жөнгө салуу үчүн колдонулган Улуттук банктын эсептик ченинин өлчөмү мурдагыдай эле, Улуттук банктын 28 күндүк ноталарынын кирешелүүлүгүнө теңештирилген.

Жүгүртүү мөөнөтү 14 күндүк ноталар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 2007-жылдын март айынын акырындагы 3,31ден 2007-жылдын 1-июнуна карата 3,02 пайызга чейин (2006-жылдын декабрь айынын акырында 2,92 пайыз) төмөндөгөн, ал эми 28 күндүк ноталар боюнча кирешелүүлүк 2007-жылдын март айынын акырындагы 3,25 пайыздан 2007-жылдын 1-июлуна карата 3,86 пайызга чейин көбөйгөн (2006-жылдын декабрь айынын акырына карата 3,15 пайыз).

2. Банк тутумунан үстөк ликвиддүүлүктү алып салуу максатында РЕПО шарттарында баалуу кагаздарды сатуу боюнча аукциондорду өткөрүү сунуш кылынган.

Отчеттук мезгил ичинде МКВ (ж) сатуунун көлөмү 915,8 млн. сомду түзгөн.

3. Банк тутумунун ликвиддүүлүк деңгээлин ыкчам жөнгө салуу боюнча мүмкүнчүлүктүн таасирдүүлүгүн жогорулатуу максатында Улуттук банк 2006-жылдын декабрь айынан бери пайыздык чендерди жөнгө салуунун жана үстөк ликвиддүүлүктү жеңилдетүүнүн жаңы инструментин – коммерциялык банктардын Улуттук банктагы мөөнөттүү депозиттерин пайдаланып келүүдө.

Отчеттук мезгил ичинде коммерциялык банктар менен 862,0 млн. сом суммасындагы 7 күндүк жана 1 айлык мөөнөткө, тиешелүүлүгүнө жараша 1,8 жана 2,0 чен боюнча депозиттерди жайгаштырууга тиешелүү 17 бүтүмгө келишилген.

4. Кароого алынып жаткан мезгилде МКВ рыногунда суроо-талаптын жалпы көлөмү 1020,9 млн. сомду, ал эми сатуунун көлөмү 488,9 млн. сомду түзгөн. МКВнын бардык түрлөрү боюнча кирешелүүлүктүн жалпы деңгээли өтүп жаткан жылдын июнь айынын акырына карата 6,3 пайызды түзүү менен жыл башындагыга салыштырганда 1,6 п.п.га төмөндөгөн.

Кирешелүүлүктүн төмөндөшү жүгүртүү мөөнөтү 3 ай болгон МКВларды эске албаганда, МКВ рыногунун бардык сегменттеринде катталган:

- жүгүртүү мөөнөтү 6 ай болгон МКВ боюнча өтүп жаткан жылдын баш жагындагы 5,82 пайыздан июнь айынын акырындагы 4,95 пай-

- ызга чейин (2007-жылдын март айынын акырына карата – 4,88 пайыз);
- жүгүртүү мөөнөтү 12 ай болгон МКВ боюнча 7,90 пайыздан 5,61 пайызга чейин (2007-жылдын март айынын акырына карата – 5,70 пайыз);
- жүгүртүү мөөнөтү 18 ай болгон МКВ боюнча 10,21 пайыздан 8,14 пайызга чейин (2007-жылдын март айынын акырына карата – 9,36 пайыз);
- жүгүртүү мөөнөтү 24 ай болгон МКВ боюнча 11,80 пайыздан 10,01 пайызга чейин (2007-жылдын март айынын акырына карата – 10,97 пайыз).

Жүгүртүү мөөнөтү 3 ай болгон МКВ боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк 2006-жылдын декабрь айынын акырына карата 4,2 пайыздан 2007-жылдын июнь айынын акырына карата 4,8 пайызга чейин өсүшкө ээ болгон (2007-жылдын март айынын акырына карата – 4,16 пайыз).

5. Улуттук банк өзгөрүлмөлүү алмашуу курсу саясатын улантып келүүдө. Борбордук Банктын валюта рыногундагы иш аракети сомдун АКШ долларына карата алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн жөнгө салууга багытталган.

Отчеттук мезгил ичинде Улуттук банк четөлкө валюталарын сатып алуу боюнча гана операцияларды жүргүзгөн, алардын көлөмү – 88,5 млн. АКШ долларын түзгөн.

Сомдун АКШ долларына карата эсептик курсу 2007-жылдын экинчи чейреги ичинде 0,27 пайызга, ал эми жыл башындагыга салыштырганда 0,42 пайызга төмөндөгөн жана июнь айынын акырына карата 37,9500 сом/АКШ долларын түзгөн (2006-жылдын декабрь айынын акырына карата 38,1238 сом/АКШ доллар).

6. Банк тутумундагы ликвиддүүлүктү тескөө максатында, коммерциялык банктардан суроо-талап түшкөн шартта, четөлкө валюталары менен кайтарым СВОП-операцияларын жүзөгө ашыруу сунуш кылынган. Кароого алынып жаткан мезгилде жүзөгө ашырылган СВОП-операцияларынын көлөмү 3,8 млн. сомго жеткен.

4.3. 2007-ЖЫЛДЫН ҮЧҮНЧҮ ЧЕЙРЕГИНДЕ КҮТҮЛҮҮЧҮ ИНФЛЯЦИЯГА БАА БЕРҮҮ

Улуттук банктын берген баасы боюнча 2007-жылдын үчүнчү чейрегинде керектөө баасынын индексинин өсүшү 3,1 пайыз деңгээлинде күтүлөт (2006-жылдын үчүнчү чейрегинде дефляция 1,5 пайызды түзгөн).

Ушул мезгилге мүнөздүү болбогон баанын жогорулоосу эң оболу, мунайзатка жана дан эгиндерине дүйнөлүк баанын өсүшүнөн улам келип чыккан, тышкы баа таасири менен шартталган. Белгилүү болгондой эле, Кыргызстандын мунайзат рыногу көбүнчө Казакстан Республикасынан жана Россия Федерациясынан импортко багыт алган. Мындан тышкары, айрым айыл чарба өсүмдүктөрүнүн, атап айтканда, буудайдын айдоо аянттарынын кыскаруусун эске алганда, Казакстан Республикасынан дан эгининин импортунун көбөйүү тенденциясы байкалууда. Ошентип, керектөө баасынын индексинин негизги өсүшү «нан азыктары жана талкан»,

«күйүүчү майлоочу материалдар» сыяктуу товарлар тобу боюнча күтүлүүдө, алардын керектөө куржунундагы салыштырмалуу салмагы 16 пайыздан көбүрөөктү түзөт.

Өндүрүүнүн өсүшү төмөнкү арымда болуп жаткан шартта, товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө ички жана тышкы суроо-талаптын артышы өтүп жаткан жылдын үчүнчү чейрегиндеги баанын өсүшүнө басым жасаган кошумча фактор болуп калат. Мөмө-жемишти, эт жана сүт азыктарын коңшу өлкөлөргө экспорттоонун өсүшү жана аларды ичтен керектөөнүн жогору деңгээлде сакталып турушу шартында ушул товарларды өлкөнүн ички рыногуна сунуштоо көлөмүнүн төмөндөшү, товарлардын ушул тобу боюнча баанын кыйла жогорку өсүш арымын шартташы ыктымал.

Республикада акча сунушунун динамикасы айыл чарбасында, жеңил өнөр жайында, транспорт жана соода жүргүзүүдө ишкердик жигердүүлүктүн орун алган өсүш тенденциясы менен коштолот. Мында курулуштун дүң продукцияларынын жана негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн андан ары өсүшү болжолдонууда.